

*Kto kreował
historię Nysy?
Archiwista, poeta,
czy krytyk
literacki?*

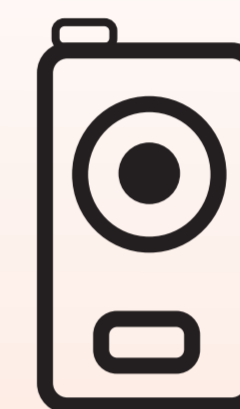
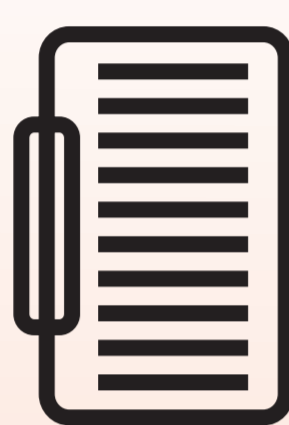
*A może masz
swój typ?
Szukaj śladów
w archiwum!*

*Do albumu
nyskich osobowości*

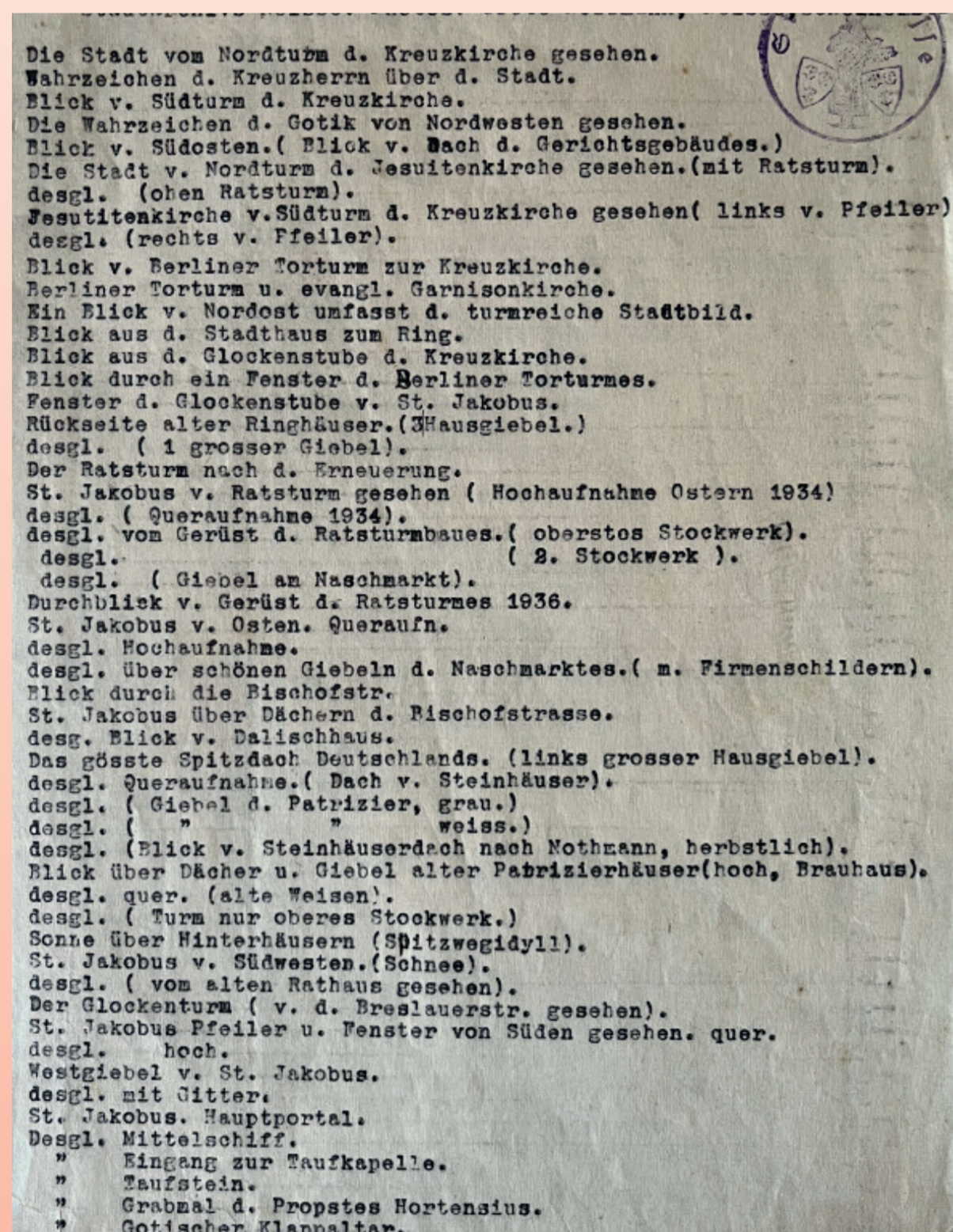

12 VII 1892
Nysa

21 VI 1974
Hohenlimburg

Grete Hoffmann

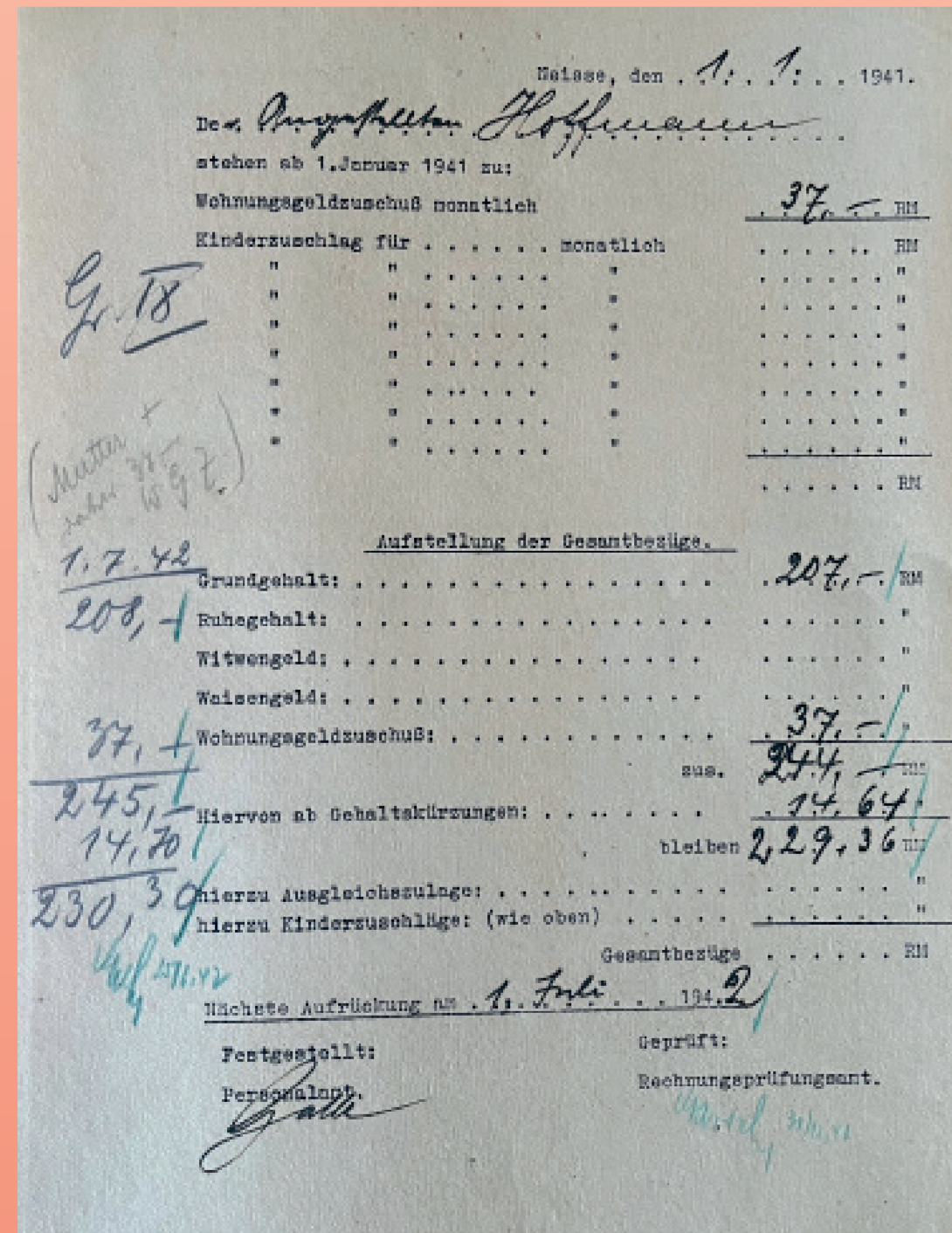

Spis zdjęć wykonanych przez Gretę Hoffmann
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1923]

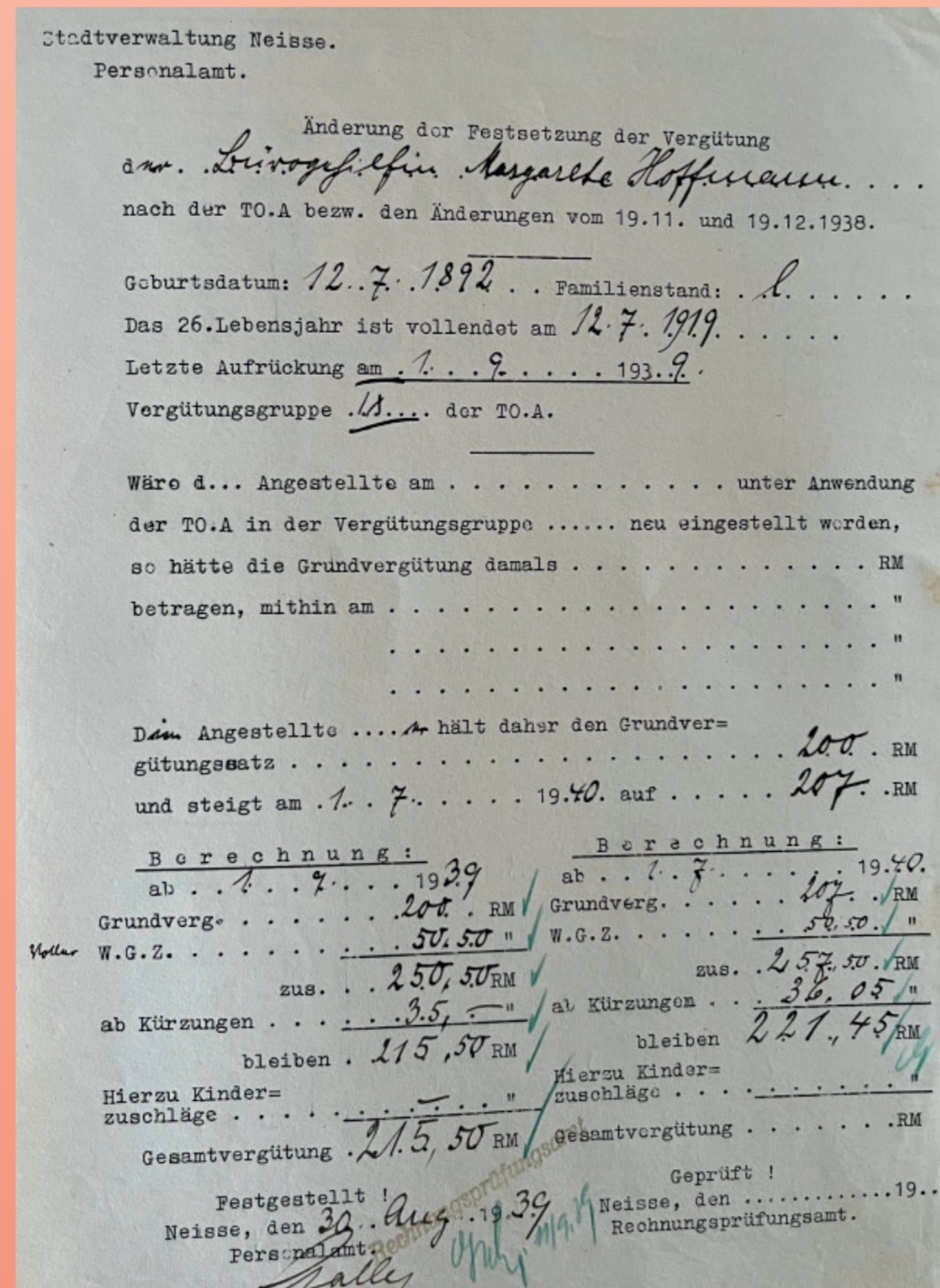
Pracowała w Archiwum Miejskim w Nysie i wykonała dokumentację fotograficzną miasta. Do 1945 r. mieszkała razem z rodzicami w Nysie przy Scheinerstrasse 1 (dziś ul. Moniuszki). Albrecht Hoffmann – ojciec Grety – pochodził z Römerstadt (obecnie Rýmařov, Czechy) i był współwłaścicielem dużej fabryki mebli. To właśnie w Nysie poznał matkę Grety – Marię Albertinę Annę, z domu Ressel. Grete Hoffmann rozpoczęła pod koniec wojny – a dokładnie 14 lutego 1945 r. – pisać pamiętnik. Wspomina w nim o bombie, która spadła 4 marca 1945 r. na Nysę, ostrzale artyleryjskim i panice, jaka wybuchła wśród mieszkańców. Pomimo strasznych scenariuszy, jakie rozgrywały się w Nysie pod koniec 1945 r. Grete Hoffmann myślała o tym, jak zabezpieczyć dokumentację przechowywaną w nyskim archiwum miejskim. Nie bacząc na spadające bomby zawsze stawiała się na swoje dyżury. W nocy z 16 na 17 marca 1945 r. miasto zostało zbombardowane, jeden alarm rozbrzmiewał za drugim. Nie mając wątpliwości, że lada moment Rosjanie zaatakują miasto, Grete Hoffmann była zmuszona opuścić swoją ukochaną Nysę.

Kościół św. Jakuba i św. Agnieszki oraz wolnostojąca dzwonnica, 1934-1938
[fot. Grete Hoffmann, Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/256]

Akta osobowe Grety Hoffmann
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1407]

Nysa – widok na miasto z północnej wieży kościoła pw. św. Apostołów Piotra i Pawła, 1934-1938
[fot. Grete Hoffmann, Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/256]

Do albumu nyskich osobowości

21 IX 1817
Nysa

Obraz z kościoła św. Jakuba i św. Agnieszki przedstawiający
bl. Marię Luizę Merkert, 2011 r.
[fot. Jerzy Stemplewski, Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3790]

14 XI 1872
Nysa

Bl. Maria Luiza Merkert

Tzw. Rynek Maślany (Buttermarkt) i kościół
św. Jakuba i św. Agnieszki, 1885-1899
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1889]

Maria Luiza Merkert zwana jest „Wielką kobietą Śląska” i „Śląską samarytanką”. Została ochrzczona w Parafii św. Jakuba 24 września 1817 r. Po śmierci ojca w 1818 r. rodzina znalazła się w trudnej sytuacji materialnej. Maria i jej siostra Matylda uczęszczały do szkoły katolickiej dla dziewcząt w Nysie.

Kiedy w 1842 r. umiera ich matka, siostry decydują się na sprzedaż skromnego majątku i podejmują się pracy na rzecz chorych i bezdomnych. Pod koniec 1850 r. Maria rozpoczęła otaczać troską chorych przebywających we własnych domach i będących bez opieki – tworząc tym samym podwaliny Zgromadzenia św. Elżbiety w Nysie, które w 1859 r. zostało zatwierdzone diecezjalnie. Maria Merkert została pierwszą przełożoną generalną i pełniła tę funkcję aż do śmierci w 1872 r.

Pod jej kierownictwem powstało – oprócz domu macierzystego w Nysie – 90 domów zakonnych, 12 szpitali i cały szereg domów opieki.

Maria Luiza Merkert poświęciła życie pracy na rzecz potrzebujących i wykluczonych. Uroczystość jej beatyfikacji odbyła się 30 września 2007 r. w Nysie. Pochowana została na Cmentarzu Jerozolimskim w Nysie, a jej relikwie znajdują się w kościele św. Jakuba i św. Agnieszki w Nysie.

Obraz z kościoła św. Jakuba i św. Agnieszki przedstawiający
bl. Marię Luizę Merkert, 2011 r.
[fot. Jerzy Stemplewski, Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3790]

Tabliczka informacyjna w kościele św. Jakuba i św. Agnieszki w Nysie
[fot. Jerzy Stemplewski, Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3790]

Relikwie bl. Marii Luizy Merkert w kościele św. Jakuba i św. Agnieszki w Nysie [fot. Jerzy Stemplewski, Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3790]

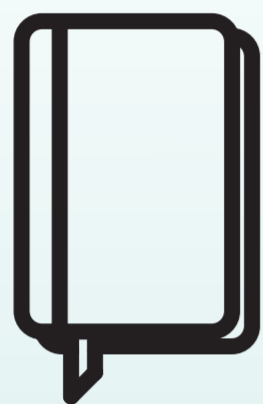

10 III 1788
Łubowice

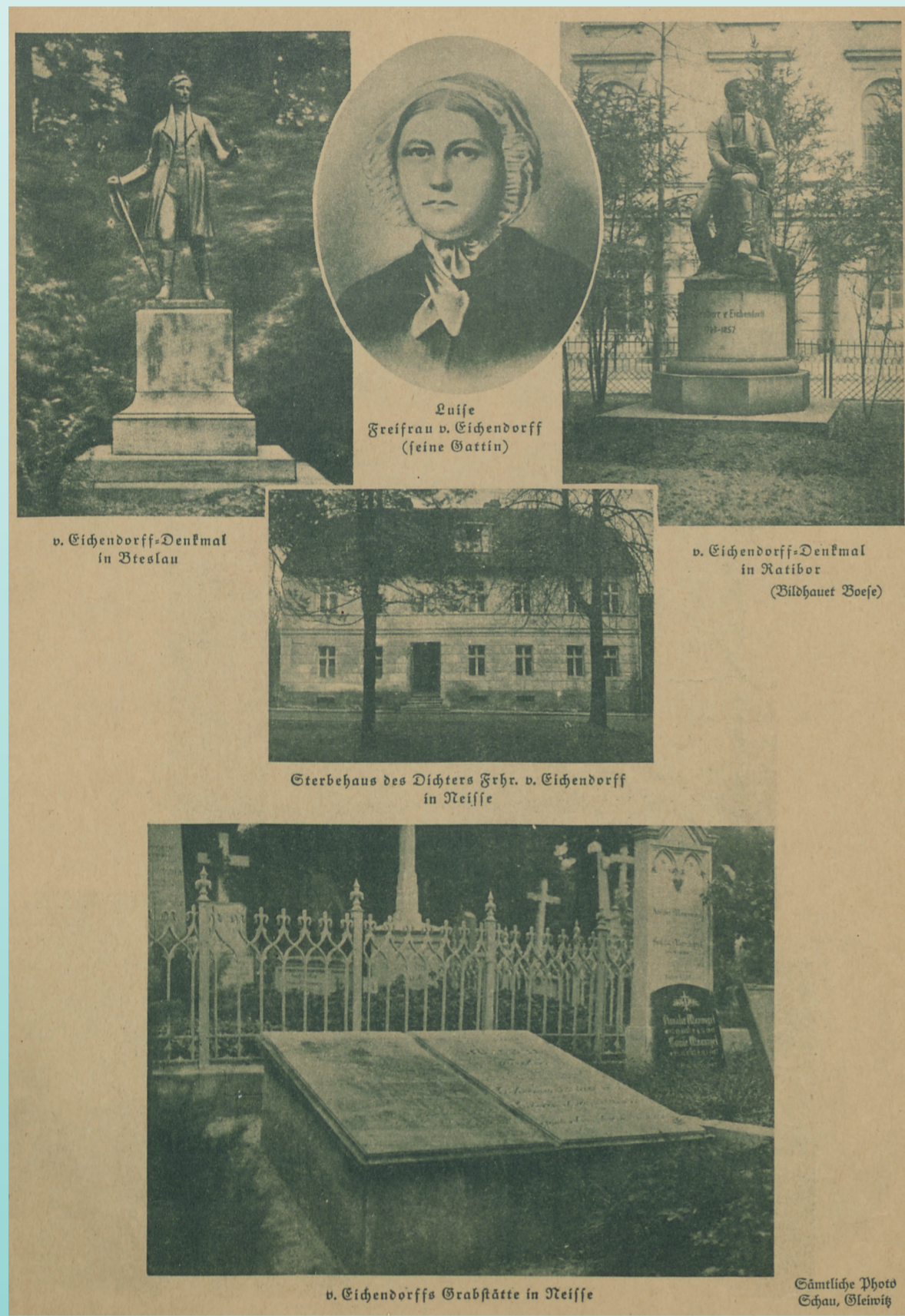
Joseph Freiherr von Eichendorff,

26 XI 1857
Nysa

Joseph von Eichendorff
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1919, s. 77]

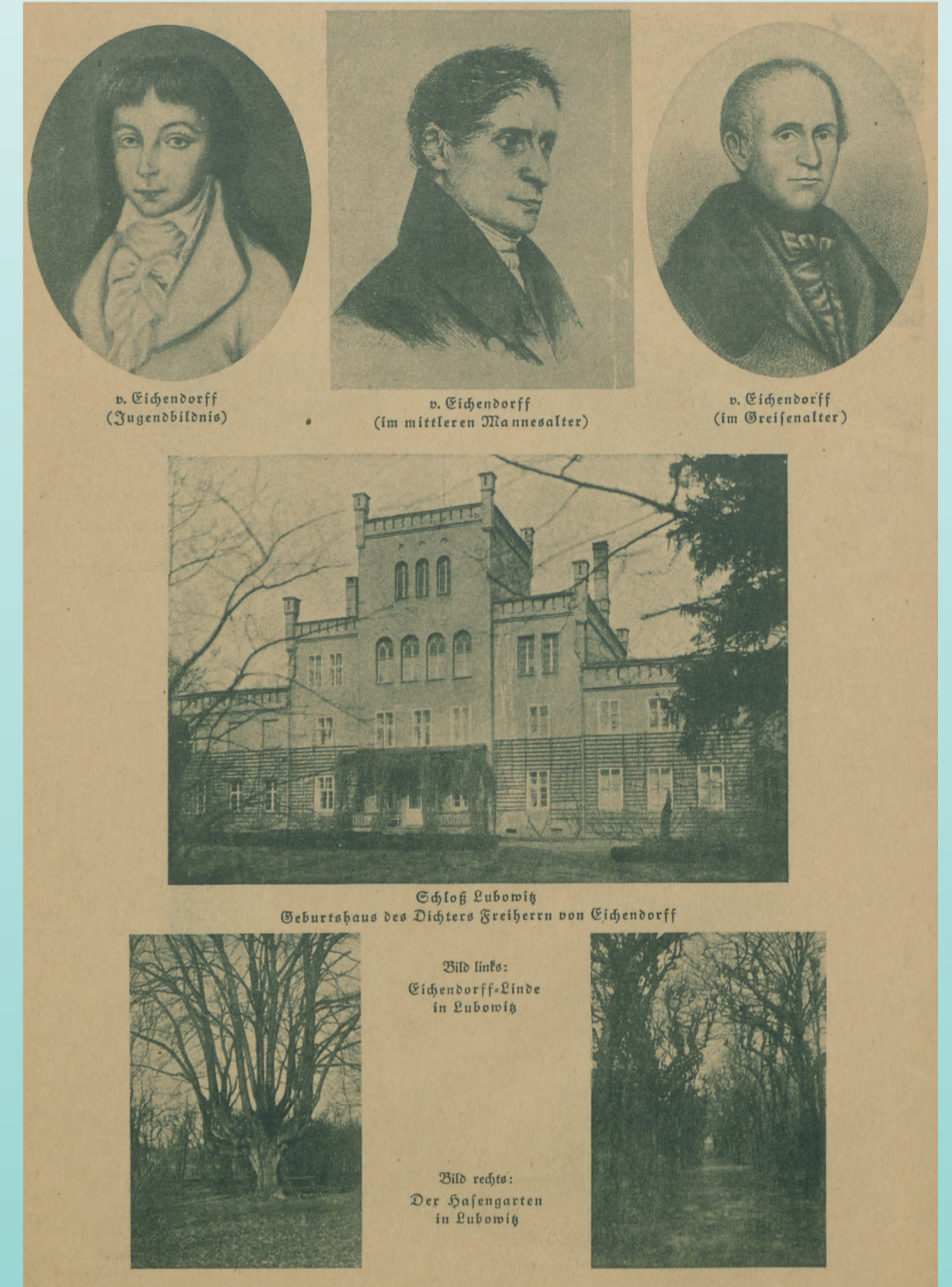
Joseph von Eichendorff

Broszura okolicznościowa wydana z okazji 70-lecia śmierci J. von Eichendorffa
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1919]

Ten poeta epoki romantyzmu jest potomkiem niemieckiej rodziny szlacheckiej – jego ojciec Adolf Theodor Rudolf Freiherr von Eichendorff był oficerem pruskim, a matka Karoline, z domu Freiin von Kloch odziedziczyła po rodzinie pałac w Łubowicach.

Joseph von Eichendorff studiował na uniwersytetach w Halle i Heilderbergu (tu zetknął się z romantykami Clemensem Brentano i Achimem von Arnimem). Po studiach i podróżach wrócił w rodzinne strony, aby rozpocząć pracę w pruskiej administracji państwowej (prowincja Prusy Wschodnie, Królewiec). W latach 1855-1857 osiadł w Nysie. Na imponujący dorobek literacki tego śląskiego romantyka składa się: 608 wierszy, trzy poematy epickie, 9 sztuk teatralnych, 13 nowel i opowiadań.

Broszura okolicznościowa wydana z okazji 70-lecia śmierci J. von Eichendorffa
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1919]

Stammtafel des Eichendorffgeschlechtes. Genealogical chart showing the family tree of the Eichendorffs, including names, dates, and relationships across several generations.

Drzewo genealogiczne rodziny Eichendorff
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1919, ss. 35-36]

Grób Josepha von Eichendorffa
na Cmentarzu Jerozolimskim w Nysie, 2022 r.
[fot. Małgorzata Blach-Margos]

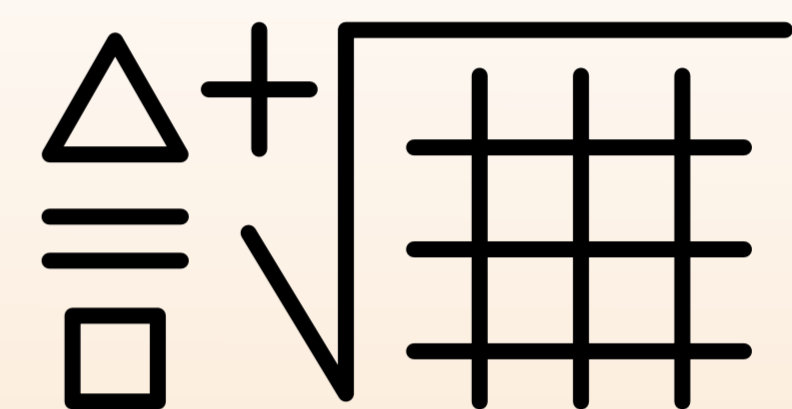
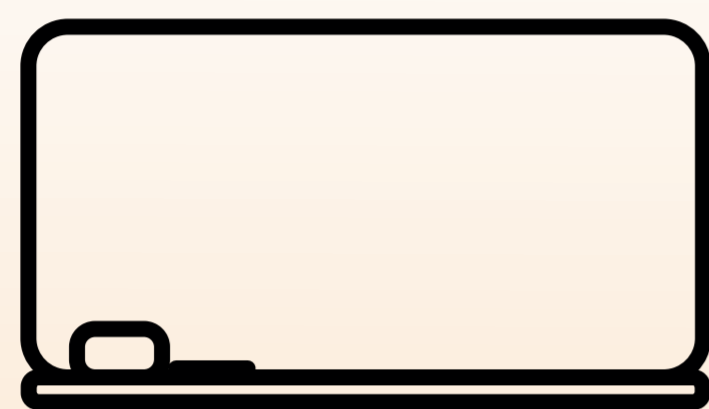
Do albumu nyskich osobowosci

2 VII 1810
Radochów

5 IV 1872
Nysa

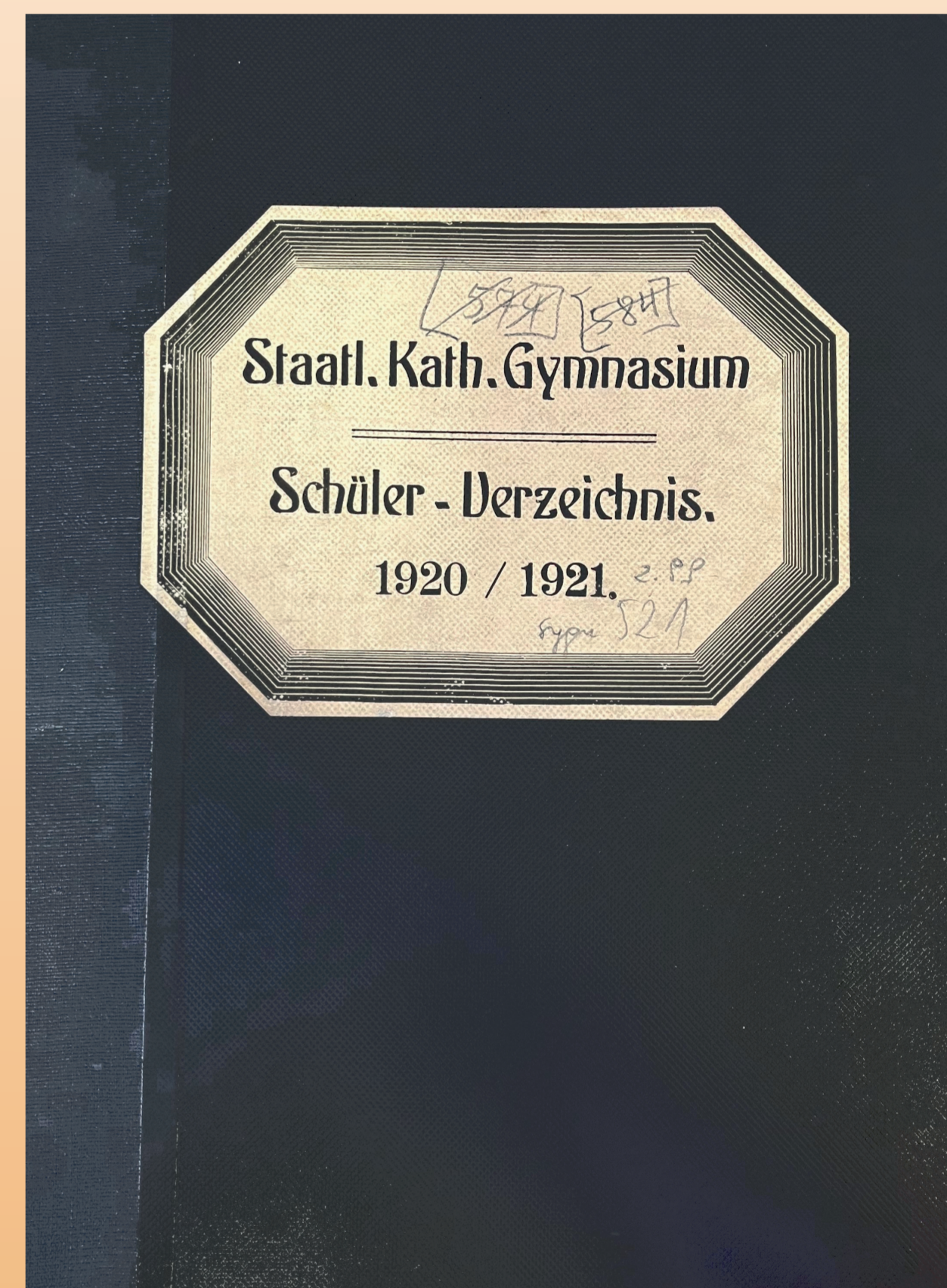

August Kastner

Budynki gimnazjum Carolinum – widok od strony promenady, 1925-1939
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1826]

Urodził się w Radochowie koło Łądka Zdroju jako syn blichownika (osoba zajmująca się bielaniem płótna) Józefa Kasntera i Renaty z domu Heider. Od 1822 r. August uczęszczał do gimnazjum w Kłodzku. W październiku 1830 r. rozpoczął studia na Uniwersytecie Wrocławskim (studiował filozofię, matematykę, fizykę i historię), które ukończył w kwietniu 1835 r. z wyróżnieniem. 11 kwietnia 1838 r. został zatrudniony w Królewskim Gimnazjum Katolickim (Carolinum) w Nysie. W 1848 r. otrzymał awans na starszego nauczyciela (Oberlehrer), a w 1868 r. nadano mu tytuł profesora. Wykładał matematykę i fizykę. W pamięci społeczności nyskiego gimnazjum – tak uczniów, jaki i grona pedagogicznego – zapisał się jako serdeczny profesjonalista. Cechował się także wysoką kulturą osobistą, tak w szkole, jak i poza nią. Prywatnie przyjaźnił się z biskupem wrocławskim Heinrichem Ernstem Karlem Försterem. August Kastner poświęcał swój wolny czas kwerendzie dotyczącej dziejów Nysy i biskupstwa wrocławskiego od czasów najdawniejszych po XIX wiek. Od 1838 r. aż do swojej śmierci, związany był z Archiwum Miejskim w Nysie – jako archiwista był profesjonalny, zaangażowany oraz sumienny.

Spis uczniów Carolinum z lat 1920-1921
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/99/521]

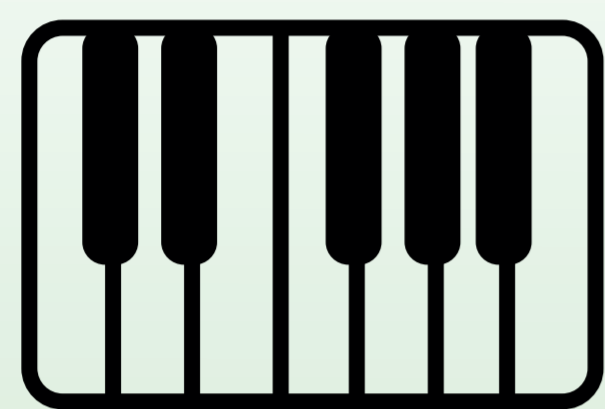
Biblioteka w Carolinum
[Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/8/0/159/429/45106]

Wnętrze auli w Carolinum przy obecnej ul. Jana III Sobieskiego (Gymnasial Strasse), 1889-1904
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/99/521]

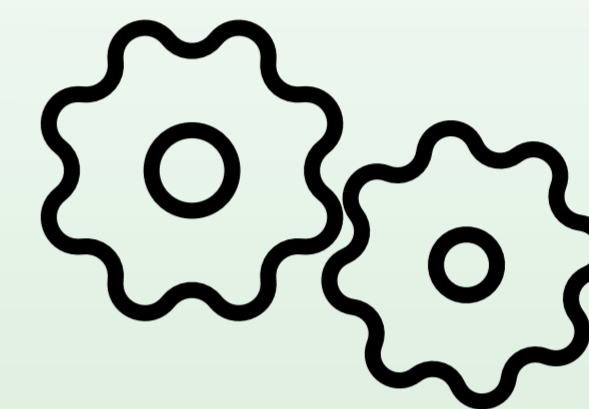

4 VIII 1887
Nysa

[fot. ze zbiorów prywatnych rodziny Berschdorf]

15 XII 1950
Ratyzbona

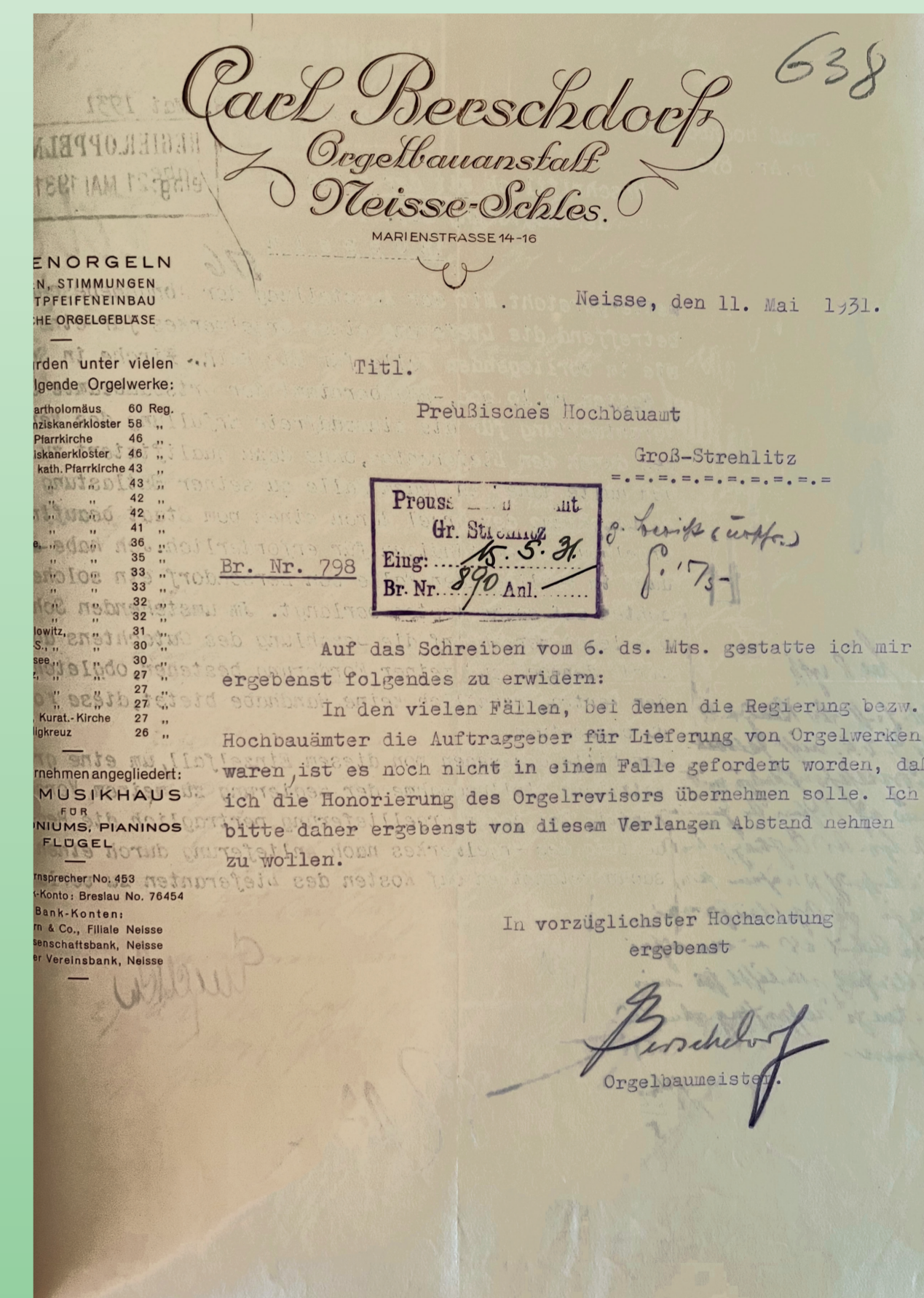

Carl Berschdorf

Kościół św. Dominika, 2022 r.
[fot. Małgorzata Blach-Margos]

W warsztacie ojca – organmistrza Paula Berschdorfa – i firmie Augusta Laukhuffa w Weikersheim nauczył się fachu. W pracy organmistrza pomagała mu umiejętność gry na tym wspaniałym instrumencie. Firmę przejął od ojca w 1928 r. – był to czas wielkich przemian w budowie organów, zarówno technicznych, jak i brzmieniowych. W 1937 r. pracę w firmie rozpoczyna syn Carla – Norbert. Warto podkreślić, że na Śląsku i poza jego granicami firma organmistrzowska Berschdorf pozostawiła po sobie 160 instrumentów – w samej Nysie organy tej firmy znajdują się w kościołach: św. Dominika, św. Jana Chrzyciela, św. Franciszka i św. Elżbiety. Niestety nie zachowały się organy w nyskiej katedrze. To właśnie ze zniszczeniem kościoła św. Jakuba i św. Agnieszki w Nysie związany jest koniec śląskich dziejów tejże firmy, której właściciele byli zmuszeni uciekać przed zbliżającym się frontem.

Pismo organmistrza Carla Berschdorfa z 11.05.1931 r. dot. wynagrodzenia związanego z kontrolą organów [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1191/0/3/83 s. 638]

Organy wykonane przez Carla Berschdorfa w kościele św. Dominika, 2022 r.
[fot. Małgorzata Blach-Margos]

Wejście główne i chór kościoła św. Dominika, 2022 r.
[fot. Małgorzata Blach-Margos]

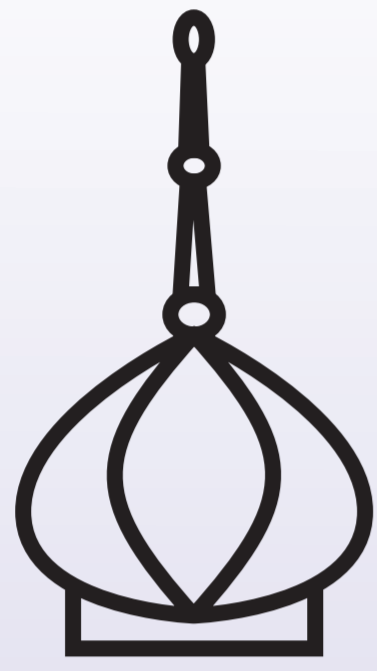
Organy wykonane przez Carla Berschdorfa w kościele św. Dominika, 2022 r.
[fot. Małgorzata Blach-Margos]

Do albumu nyskich osobowości

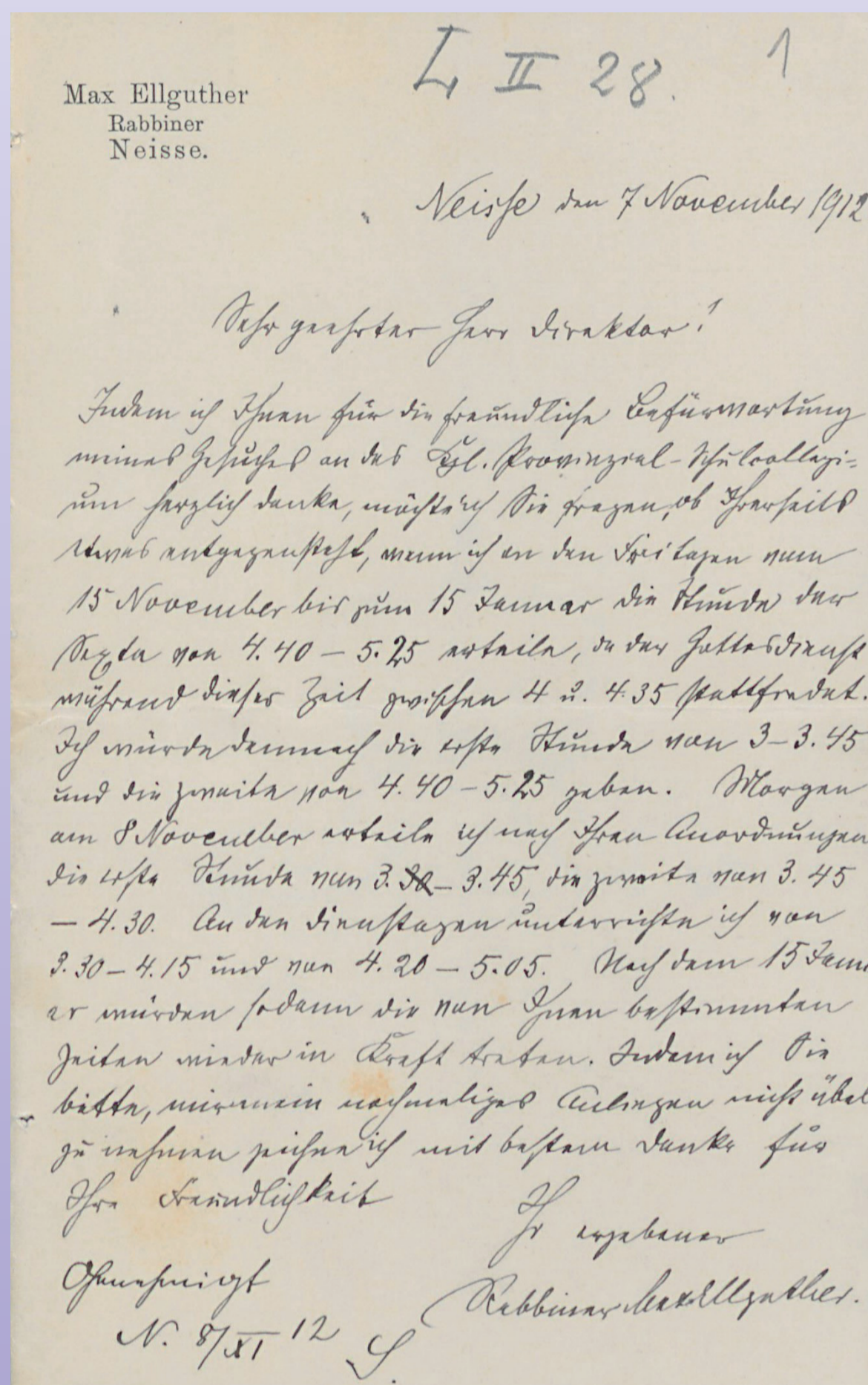
9 XII 1859
Krapkowice

23 V 1933
Nysa

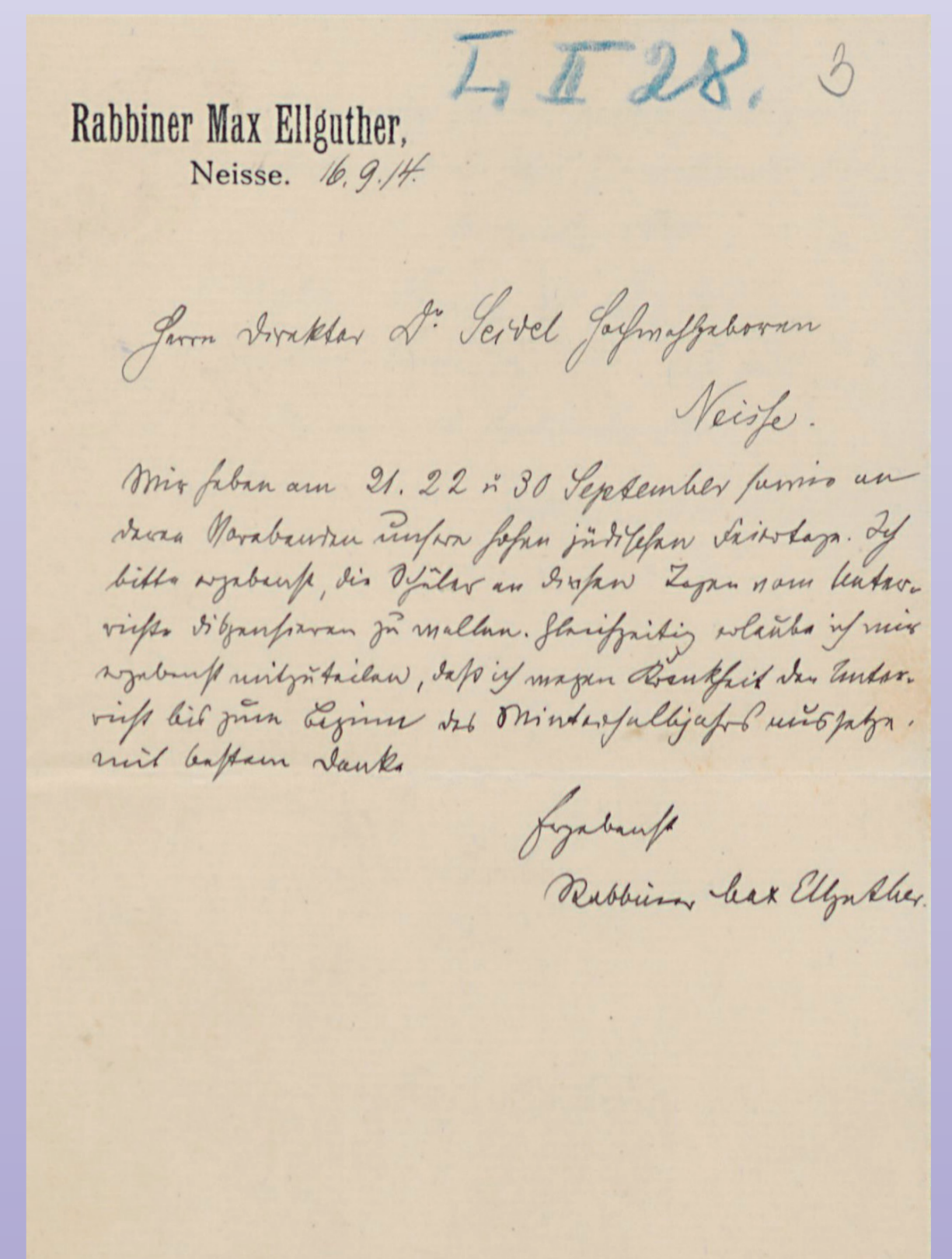

Max Ellguther

Pismo Maxa Ellguthera z dnia 7.11.1912 r.
w sprawie zmiany godzin lekcji
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/99/234]

Po ukończeniu gimnazjum w Brzegu uczęszczał w latach 1881-1886 do Żydowskiego Seminarium Teologicznego we Wrocławiu oraz na Uniwersytet Wrocławski. W okresie od 1887 r. do 1933 r. pełnił funkcję kapłana i rabiną w Nysie. Nauczał wówczas również religii w Gimnazjum Królewskim (Carolinum) oraz w szkole realnej. 26 stycznia 1888 r. ożenił się z Liną Elsą Joachimsthal, z którą miał dwójkę dzieci. Od 1903 r. Max Ellguther był członkiem doradczym Związku Rabinów Górnego Śląska, pomimo iż ten nie uznawał jego uprawnień rabinackich. W 1918 r. rabin Goldmann z Lipska wstawił się za Ellgutherem, aby ten mógł zostać członkiem zwyczajnym związku. Max Ellguther należał ponadto do Stowarzyszenia Nauczycieli Izraelitów na Śląsku i w Poznaniu oraz Federacji Żydowskich Stowarzyszeń Literackich na Górnym Śląsku. Był założycielem i przewodniczącym Stowarzyszenia na rzecz Historii i Literatury Żydowskiej w Nysie, członkiem i wiceprezesem Łoży Humboldt'a w Nysie oraz pierwszym prezesem Towarzystwa Ochrony Zwierząt w Nysie.

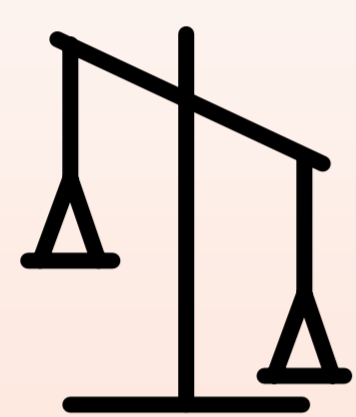
Pismo Maxa Ellguthera z dnia 16.09.1914 r.,
z prośbą o zwolnienie uczniów z zajęć z okazji święta
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/99/234]

Szkola realna i kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła – widok z wieży ratusza
w stronę Baszty Bramy Brackiej, 1867-1895
[fot. E. Voelkel, Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1807]

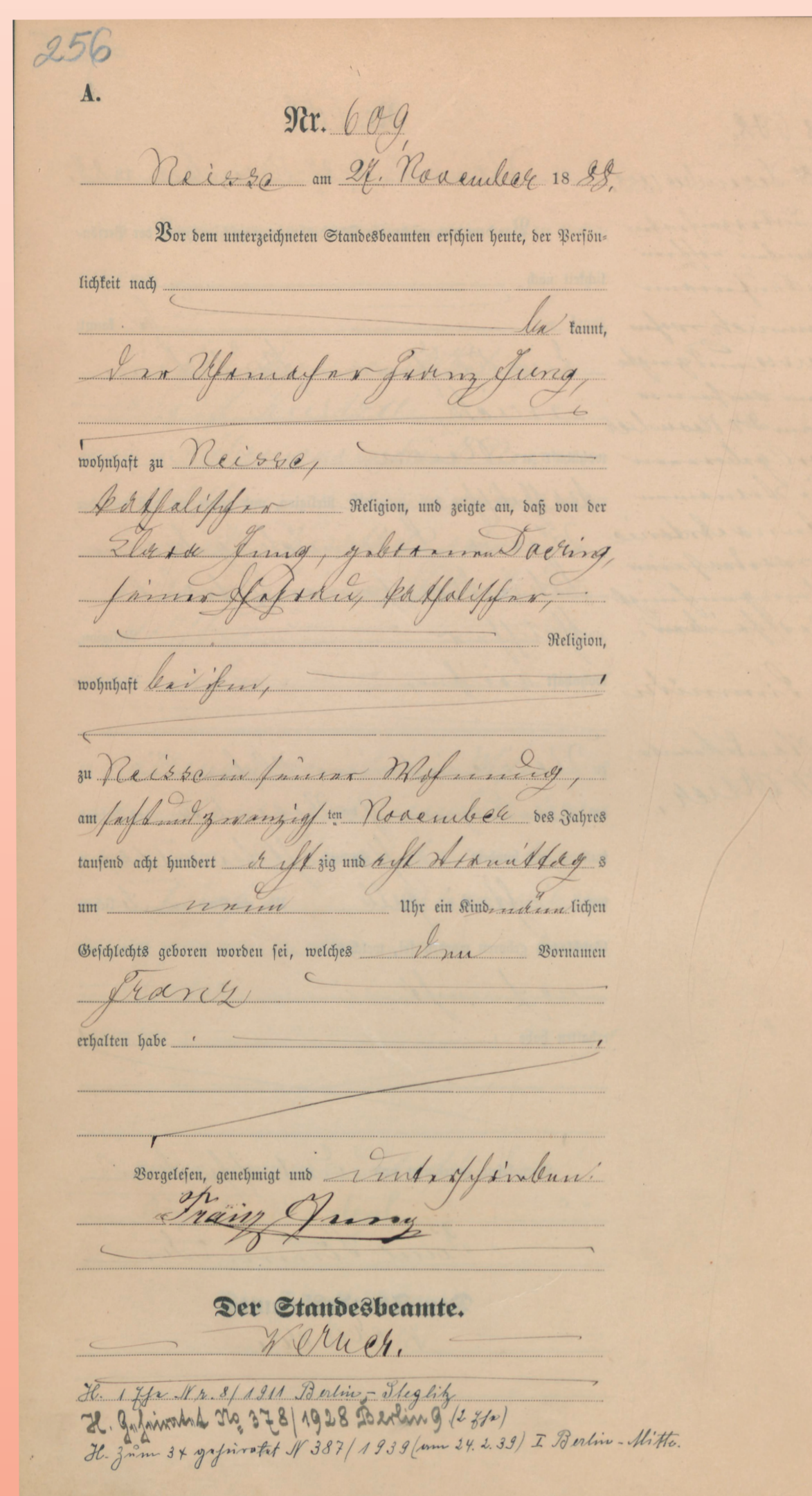
26 XI 1888
Nysa

21 I 1963
Stuttgart

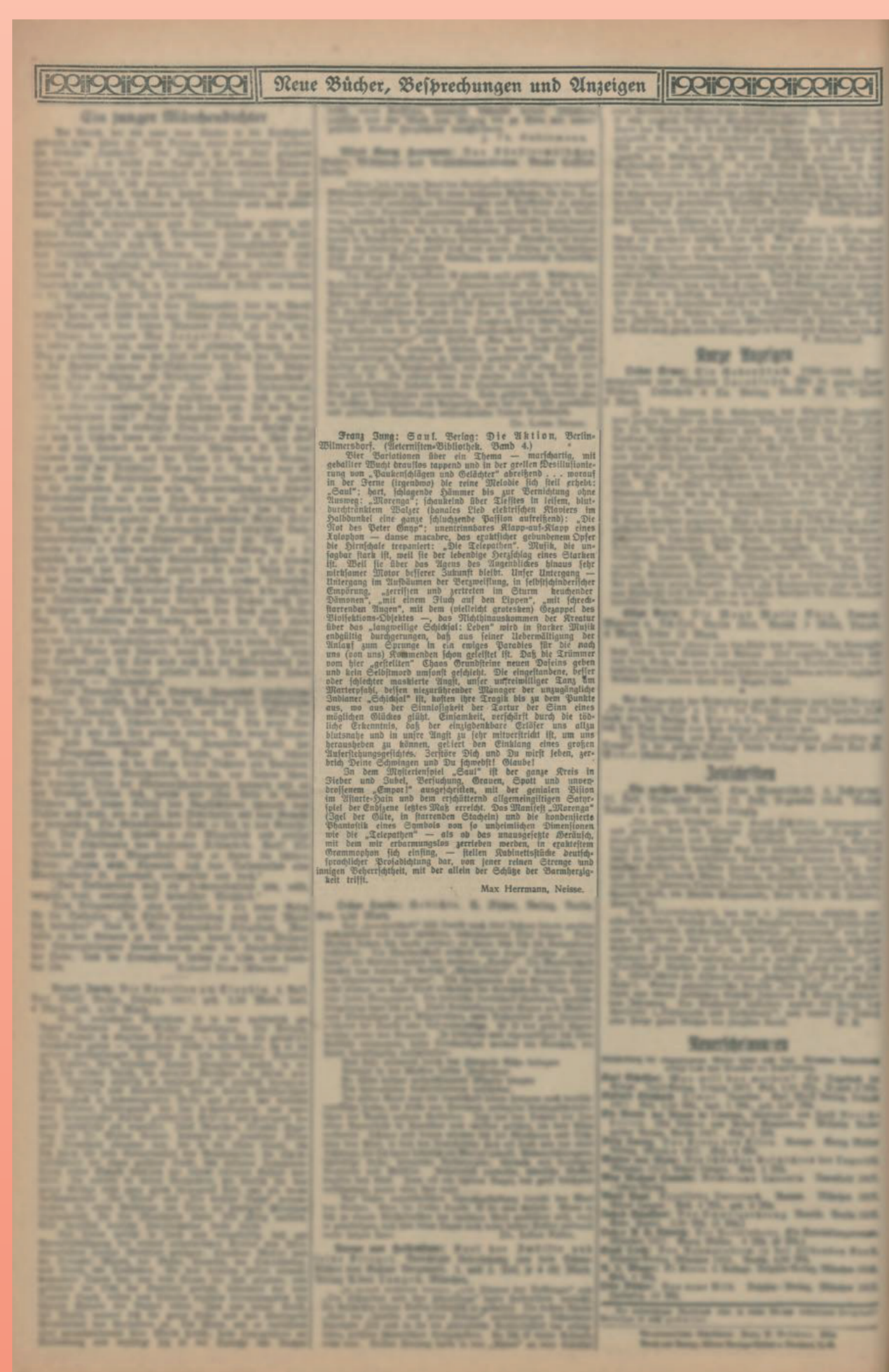

Franz Jung

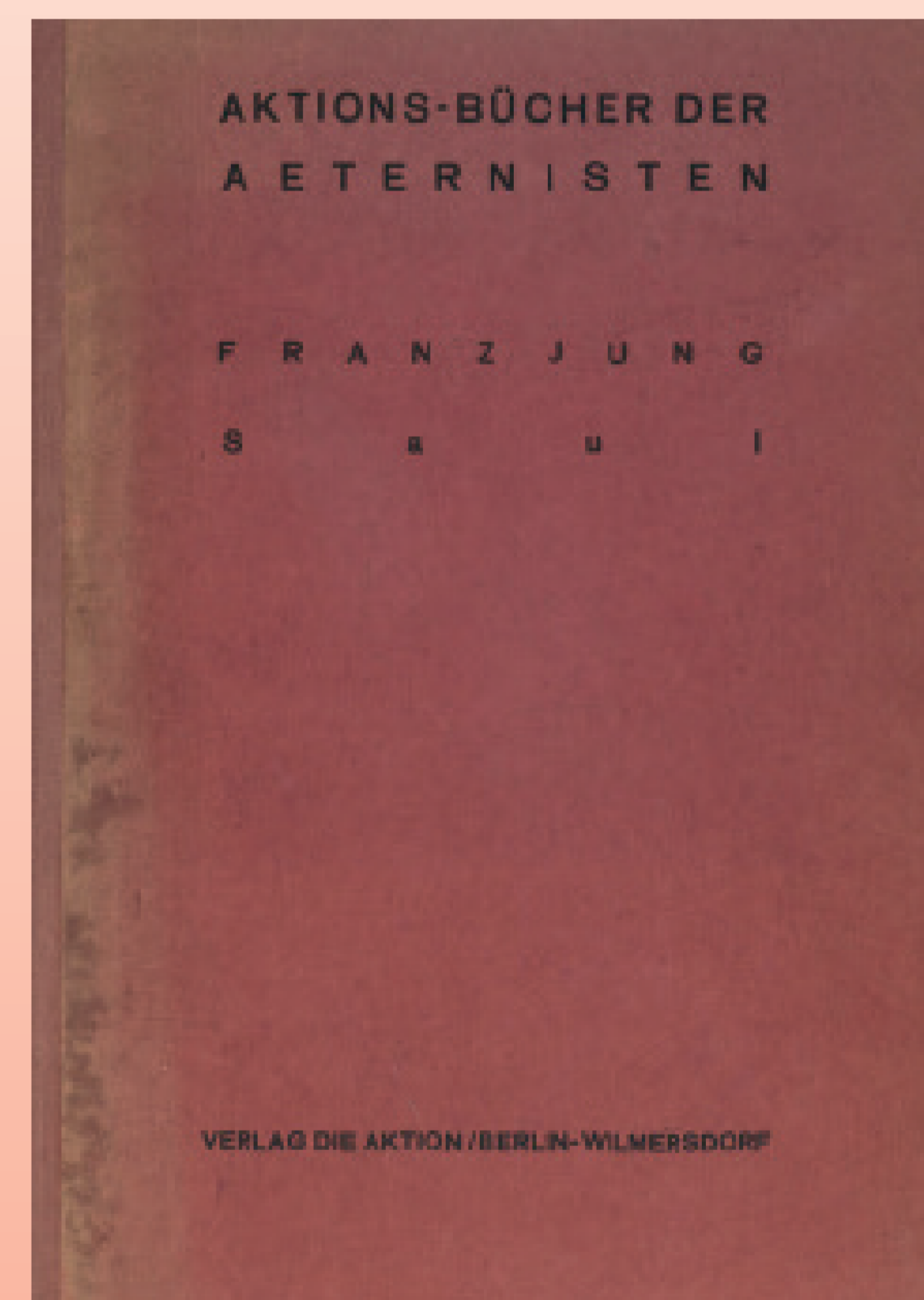

Akt urodzenia Franza Junga
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/964/24]

Ten urodzony w Nysie pisarz, ekonomista i polityk, uczęszczał od 1898 r. do gimnazjum, w którym zaprzyjaźnił się z późniejszym poetą Maxem Herrmannem-Neisse. W 1907 r. rozpoczął studia – studiował m.in. ekonomię, prawo i sztukę w Lipsku, Jenie i Wrocławiu. W 1912 r. publikuje pierwsze teksty ekspresjonistyczne w czasopismach „Der Sturm”, czy „Die Aktion”. W I wojnie światowej uczestniczy jako ochotnik. W grudniu 1914 r., nie biorąc udziału w żadnej bitwie, dezertuje, za co zostaje osadzony w Twierdzy Spandau. Będąc już na wolności zostaje redaktorem ekonomicznym w „Deutscher Kurier” i zakłada w Berlinie wydawnictwo „Die freie Strasse”. Jego twórczość wpisuje się zarówno w nurt ekspresjonistyczny (np. opowiadania „Das Trottelbuch” 1912), jak i dadaistyczny (m.in. nowela „Der Fall Gross” 1920). Uznanie zyskał autobiografią „Der Weg nach Unten” (1961). Wiele swoich dzieł oparł na epizodach z własnego życia.

Recenzja książki Franza Junga „Saul” napisana przez Maxa Herrmanna-Neisse
[Kölnner Tageblatt: amtliches Kreisblatt für den Landkreis Köln, 1917 r.]

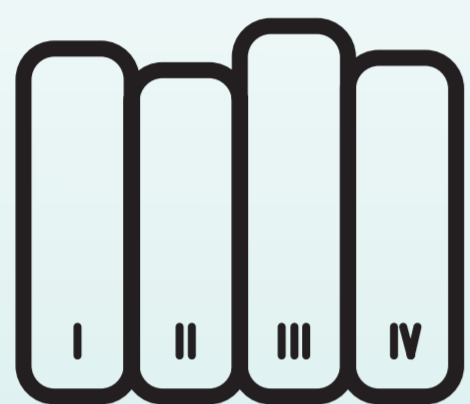
Oktadka książki Franza Junga „Saul”,
Berlin-Wilmersdorf, 1916 r.

Do albumu nyskich osobowości

23 V 1886
Nysa

Max Herrmann-Neiße
Panoptikum
Stücke & Schriften
Zweitausendeins

8 IV 1941
Londyn

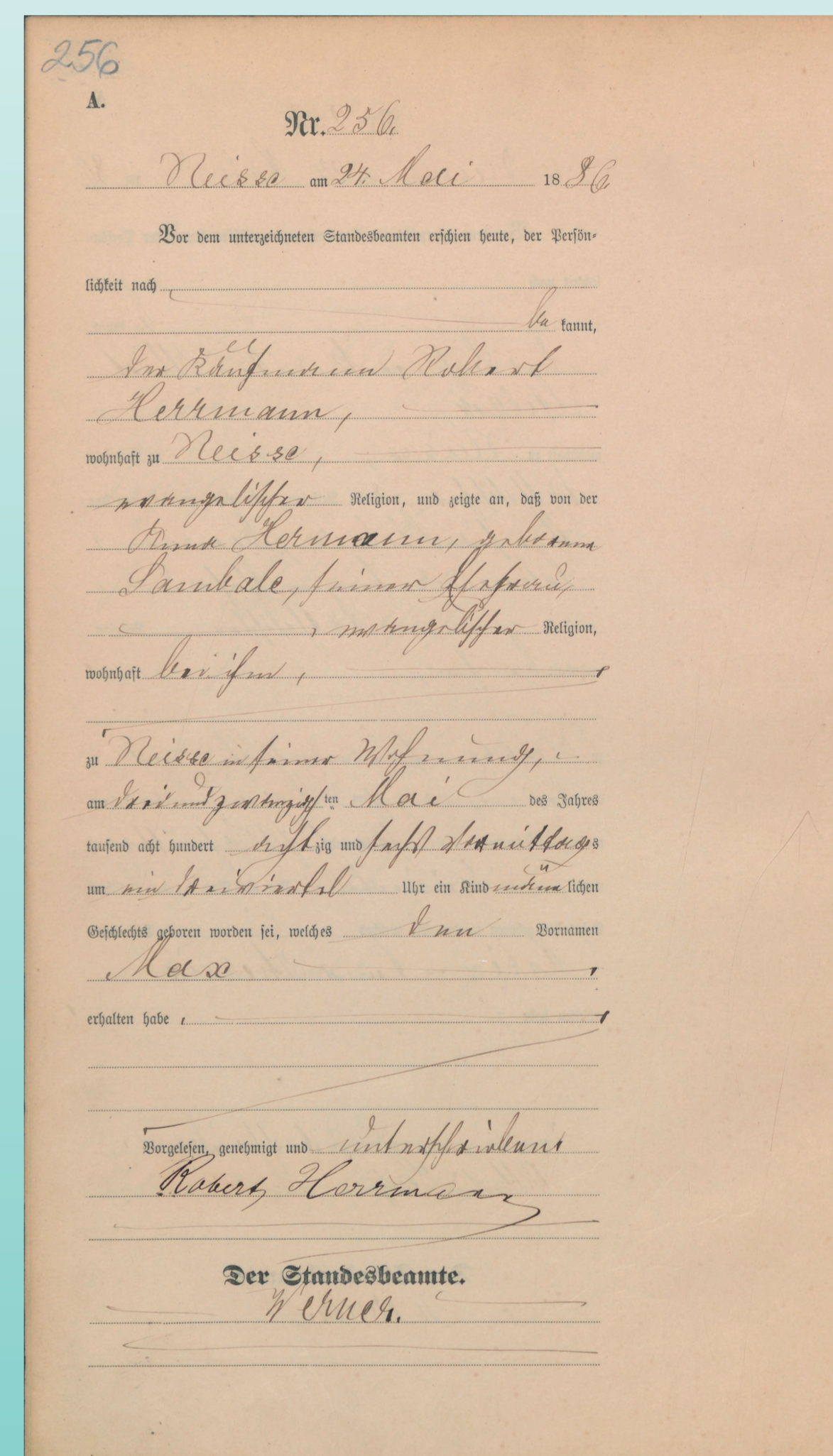

Max Herrmann-Neisse

Teatr Miejski w Nysie (Stadttheater), 1934-1938
[fot. Grete Hoffmann, Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/256]

Już w trakcie nauki w nyskim gimnazjum Carolinum wyróżniał się talentem literackim – pisał wiersze i sztuki teatralne. Do nyskiego teatru chodził często ze swoim ojcem – Robertem Herrmannem. Max chorował na niskorosłość. W latach 1905-1909 studiował literaturę i historię sztuki w Monachum i Wrocławiu. Naukę przerwał w 1909 r. i wrócił do Nysy, gdzie rozpoczął pracę jako pisarz. Jego wiersze ukazały się na łamach takich czasopism, jak „Die Aktion” czy „Pan”, a recenzje sztuk teatralnych w „Neisser Zeitung”. Za wydany w 1914 r. tom wierszy „Sie und die Stadt” otrzymał nagrodę im. Eichendorffa. I wojna światowa zrujnowała jego rodzinę. W marcu 1917 r. Max Herrmann przeprowadził się do Berlina, gdzie do swego nazwiska dodał nazwę swego rodzimego miasta – Neisse. Jako Max Herrmann-Neisse kontynuuje pracę literacką i wydaje kolejne tomy wierszy. W 1933 r. wyjeżdża z Niemiec i emigruje najpierw do Zurychu, a następnie do Londynu, gdzie spędza ostatnie lata swojego życia.

Akt urodzenia Maxa Herrmanna
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/964/19]

3.	Herrmann-Neisse	14.9.1886	Neisse	nieof. Max Herrmann-Neisse
4.	Herrmann-Neisse	23.5.1886	Neisse	prof. Robert H. Herrmann
5.	Herrmann-Neisse	10.10.1886	Neisse	prof. Max Herrmann-Neisse

Spis uczniów Królewskiego i Katolickiego Gimnazjum w Nysie, 1901/1902
[Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/99/505]

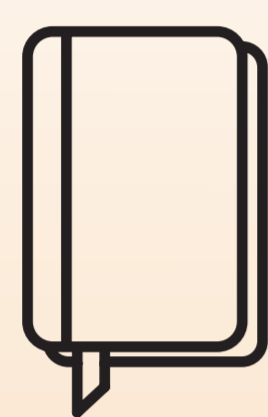
Tablica pamiątkowa Maxa Herrmanna-Neisse przy
Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Nysie, 2022 r.
[fot. Karolina Reczyńska]

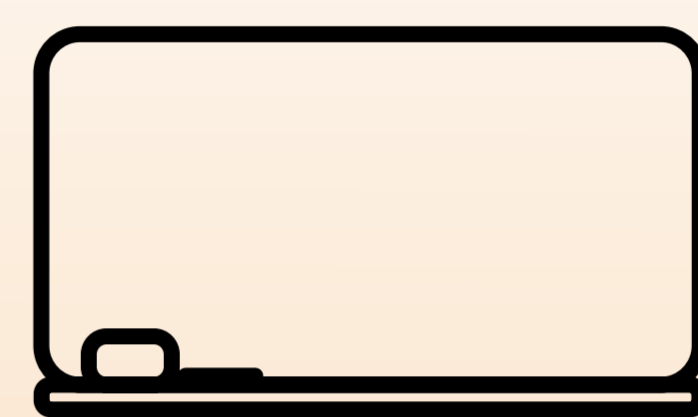
Do albumu nyskich osobowości

18 XI 1926
Długosiodło

16 VI 1983
Nysa

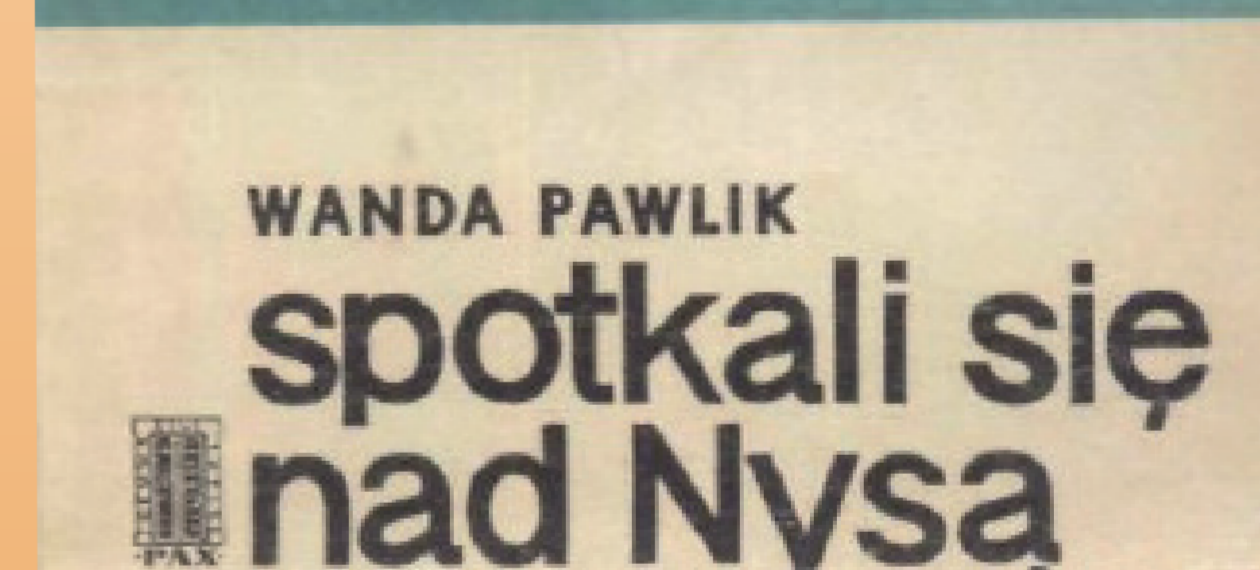
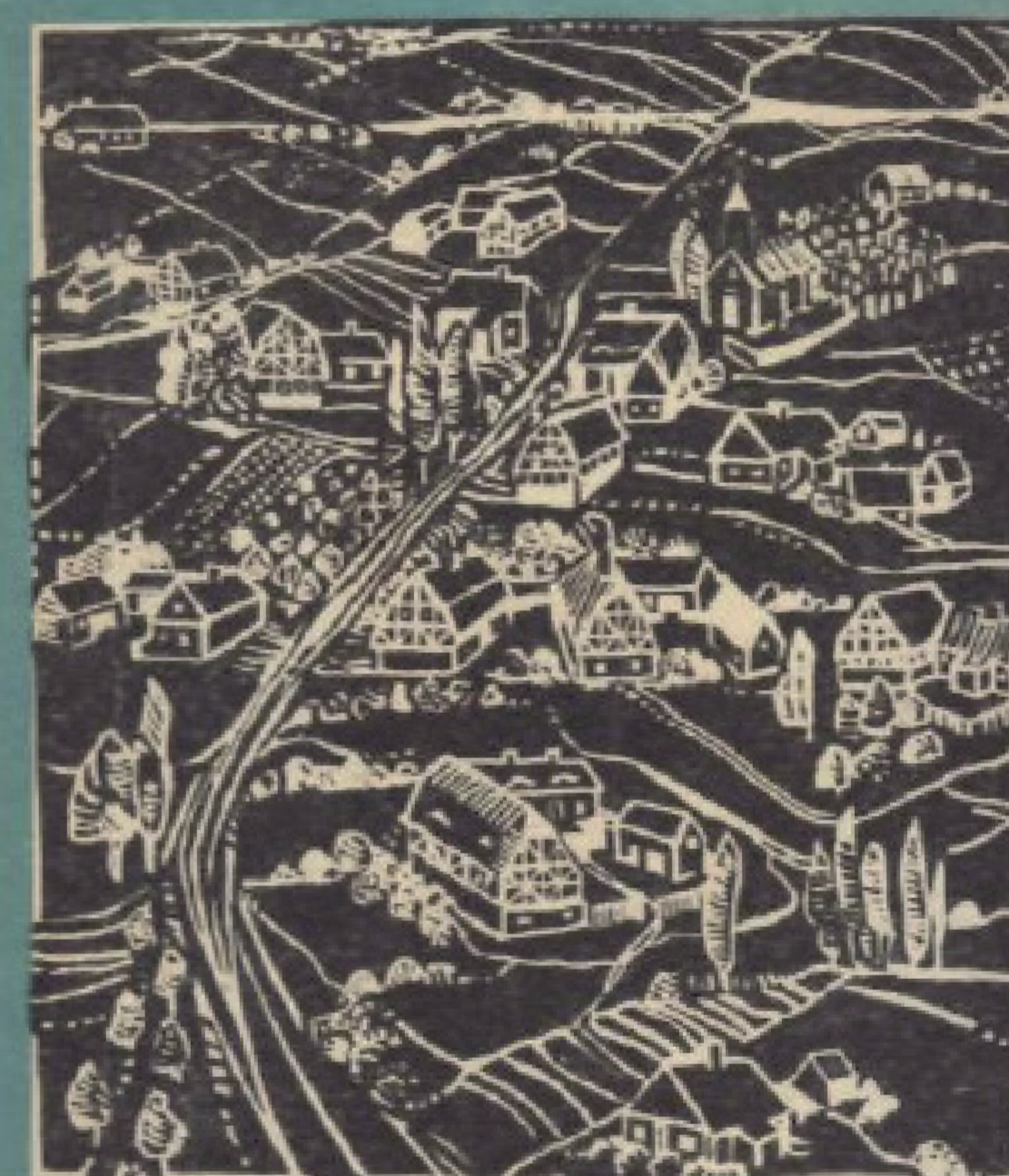

Wanda Pawlik

Wanda Pawlik na spotkaniu Nyskiego Towarzystwa Kulturalno-Społecznego w Nysie, 1972-1974 [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/1692/12]

W 1948 r. rozpoczęła studia na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po obronie dyplomu magistra polonistyki w 1952 r. rozpoczęła pracę pedagogiczną w Zespole Szkół Rolniczych w Nysie. Ponadto brała udział w licznych inicjatywach społecznych i kulturalnych, których celem była m.in. integracja mieszkańców Nysy (rodzimych i napływowych). Pragnęła, aby inni – tak jak ona – pokochali Nysę i zobaczyli w niej swoją nową „ojczyznę”. W Towarzystwie Miłośników Ziemi Nyskiej prowadziła sekcję historyczną. Była także dyrektorką Nyskiego Domu Kultury. Jej pasją była literatura. W 1969 r. ukazała się jej pierwsza powieść „Spotkali się nad Nysą”. Dwie kolejne powieści – „Tryptyk nyski” i „Decyzja” – ukazały się już po jej śmierci (1983 r.). Wanda Pawlik otrzymała liczne odznaczenia, np. Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi, czy też Nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania I stopnia.

Okładka książki Wandy Pawlik „Spotkali się nad Nysą”, Warszawa 1969 r.

Nyski Dom Kultury – dawny teatr miejski w Nysie, 1975-1980 [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/3822/72]

Tablica upamiętniająca Wandę Pawlik przy Nyskim Domu Kultury, 2022 r. [fot. Karolina Reczyńska]

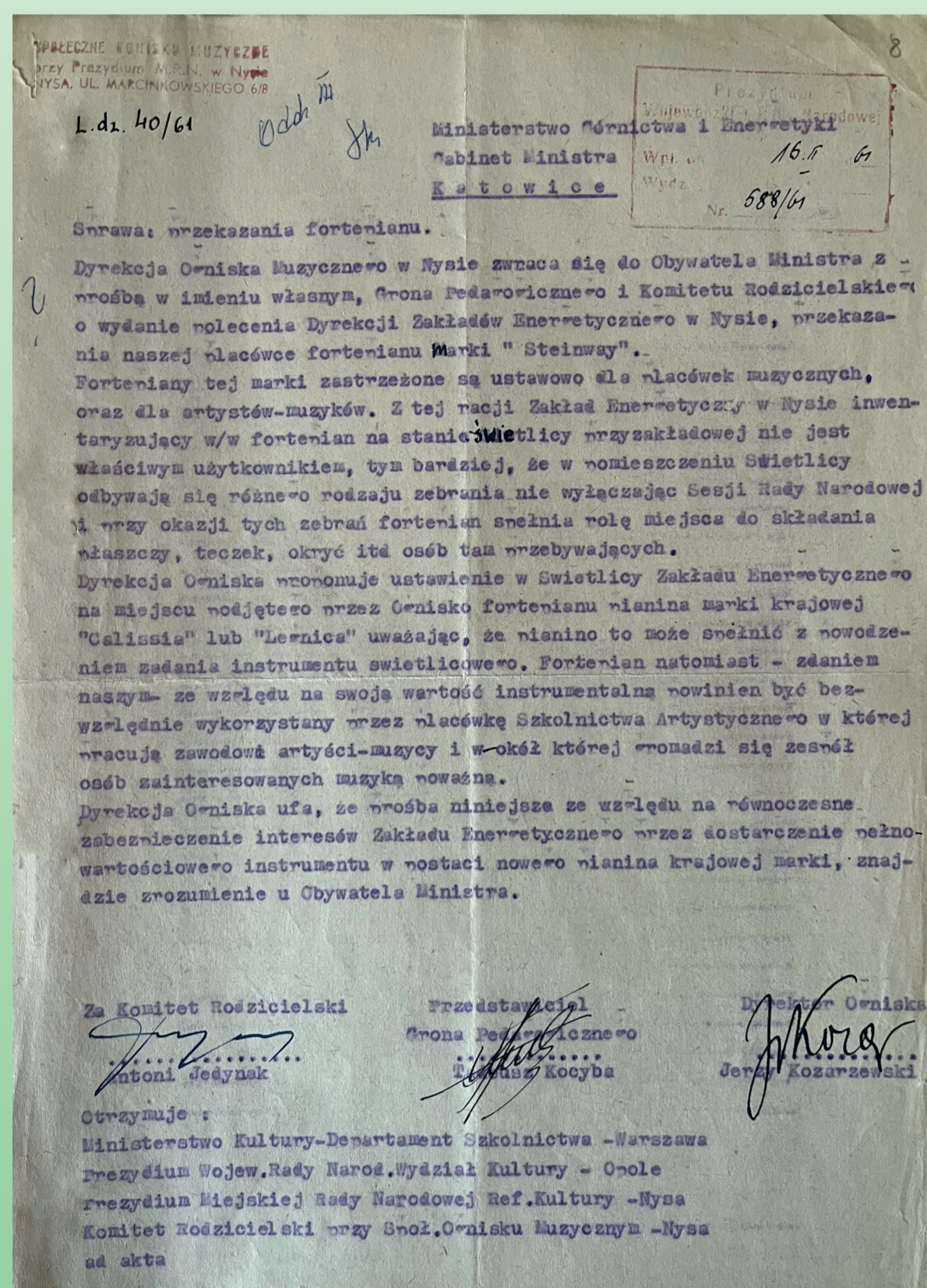
21 X 1913
Trawniki Lubelskie

1 II 1996
Warszawa

Jerzy Kozarzewski

Pismo Jerzego Kozarzewskiego do Ministerstwa Górnictwa i Energetyki w Katowicach z prośbą o przekazanie fortepianu [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/224/2557]

W 1937 r. ukończył studia ekonomiczne w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie i rozpoczął pracę w Stalowej Woli. Zaraz po wybuchu II wojny światowej dostał się do niewoli sowieckiej, z której udało mu się uciec. Następnie wstąpił do Narodowych Sił Zbrojnych. Podczas Powstania Warszawskiego wraz z żoną Magdaleną dostał się ponownie do niewoli i trafił do obozu w Oświęcimiu, a następnie w Mauthausen. Po wojnie wrócił do kraju i rozpoczął działalność konspiracyjną, za co został w 1945 r. aresztowany, a niecały rok później skazany na podwójną karę śmierci. Dzięki osobistemu zaangażowaniu Juliana Tuwima, wyrok kary śmierci został zmieniony na 10 lat pozbawienia wolności. Po odbyciu kary w 1955 r. Jerzy Kozarzewski przybył do Nysy, gdzie czekały na niego matka, żona i córka. Kozarzewski rozpoczął pracę jako księgowy w szpitalu miejskim. Interesował się literaturą, muzyką i plastyką, dlatego w 1957 r. Urząd Miejski w Nysie zaproponował mu zorganizowanie Ogniska Muzycznego. Ostatecznie zrezygnował z pracy w szpitalu i został dyrektorem nowej placówki. Kozarzewski został zobowiązany do przygotowania dokumentacji na adaptację zabytkowego kolegium św. Anny przy Rynku Solnym na Szkołę Muzyczną. Aby zdobyć kwalifikacje do objęcia funkcji dyrektora nowo powstałej placówki, rozpoczął studia zaoczne. Poezja była jego wierną towarzyszką i pomagała mu przetrwać trudne chwile. Jako poeta zadebiutował tomikiem wierszy „Dar codzienności” (1992) oraz poetyckim przewodnikiem po Nysie – „Ślady z kamieni” (1994). W ramach obchodów Jubileuszu 40-lecia Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia w Nysie (2002 r.) nadano sali koncertowej imię Jerzego Kozarzewskiego.

Sala koncertowa Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia im. Witolda Lutosławskiego w Nysie, 2022 r. [fot. Małgorzata Blach-Margos]

Dzienny Dom Pobytu im. Jerzego Kozarzewskiego w Nysie przy Bohaterów Warszawy 28, 1928-1939 [Archiwum Państwowe w Opolu, sygn. 45/20/1829]

Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia im. Witolda Lutosławskiego w Nysie, 2022 r. [fot. Karolina Reczyńska]

